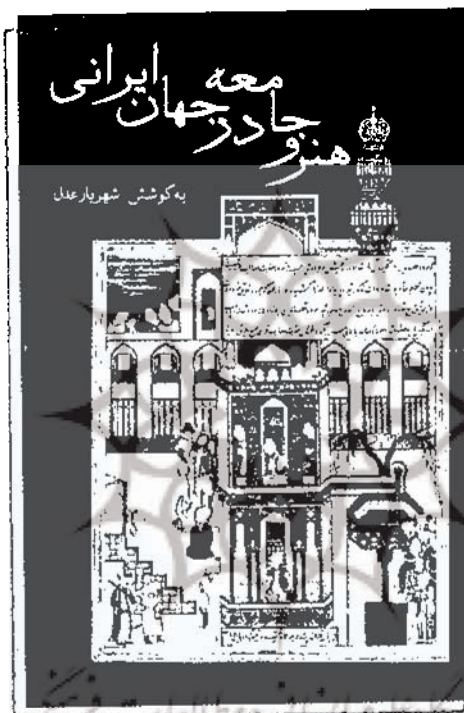

هنر و جامعه در جهان ایرانی

■ هنر و جامعه در جهان ایرانی
■ به کوشش شهریار عدل
■ انتشارات توس، ۱۳۷۹

● مهناز شایسته فر
هیأت علمی دانشکده هنر
دانشگاه تربیت مدرس

خوشبختی است که رشته دانشگاهی پژوهش هنر که رشته‌ای نوین‌یاد و جدید است، توانسته است با سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی خود در جهت تربیت و پرورش افراد پژوهشگر و خلاق گام بردارد و موضوعات جدید و دست نخورده‌ای که سال‌ها مورد بی توجهی قرار گرفته است، با کمک پژوهشگران جوان مورد تحقیق و بررسی قرار دهد. موضوعاتی چون مطالعه و بررسی: هنر و سیاست، هنر و اقتصاد، هنر و ادبیات، هنر و اجتماع، هنر و جامعه، هنر و فرهنگ و هنر و تمدن می‌تواند توسط محققین این رشته مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

اگرچه کتاب «هنر و جامعه در جهان ایرانی» به کوشش استاد شهریار عدل یکی از گام‌های مهم در این زمینه می‌باشد اما نکاتی در مورد نحوه گردآوری مطالب که از نظر نگارنده این سطور وجود دارد که می‌توان از آن جمله به نکات زیر توجه نمود:

- اگرچه عنوان «هنر و جامعه در جهان ایرانی» به کل کتاب اطلاق می‌شود اما در حقیقت کتاب شامل مجموعه‌ای از مقالات پراکنده‌ای است که می‌بایستی هر یک منابع و مأخذ جداگانه‌ای داشته باشند. بنابراین اگر مراجع هر مقاله در پایان همان مقاله آورده می‌شد و سپس تمامی منابع و مراجع مورد استفاده مقالات، البته باز هم به صورت طبقه‌بندی شده و به تفکیک هر مقاله، در آخر کتاب آورده می‌شد علمی‌تر می‌نمود، که البته این مسئله نیز در مورد تصاویر مقالات صحت دارد. و اگر شماره‌گذاری مقالات (تصاویر آنها) جداگانه انجام می‌شد و لیست آنها به تفکیک در آخر کتاب آورده می‌شد دستیابی و پی‌گیری مطالب راحت‌تر و سهل‌تر صورت می‌گرفت.

برخوردهای یکسانی با اقوام بیگانه حاکم و تغییرات شرایط اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه داشته است و همیشه توانسته است پس از دوره‌ای از رکود و خموشی، دوباره سرفراز و غالب حاکمیت یابد. کتاب «هنر و جامعه در جهان ایرانی» نیز سعی کرده است که این نکته یعنی یکسانی و هماهنگی فرهنگ و آداب و رسوم و هنر و تمدن ایرانی را، مدنظر داشته و مورد بررسی قرار دهد.

اگرچه محققینی که هنر را از این بعد مورد مطالعه و تفحص قرار می‌دهند، اکثراً در گروه خارجی‌ان و محققین بیگانه قرار می‌گیرند. این امر بدیهی است که ما نتوانسته‌ایم برنامه‌ها و سیاست‌های هنری خود را در جهت پرورش محققین و پژوهشگرانی که بتوانند در این زمینه مطالعه و تحقیق کنند جهت بدهیم. اما جای

بررسی هنر در جایگاه شناخت روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در طول تاریخ، از مباحث قابل تأمل و ارزشمند مطالعه هنر می‌باشد و این از آنجایی است که شناسایی سبک‌ها، مکاتب و هنرمندان و حامیان آنها به دور از شرایط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی که در آن رشد و گسترش یافته‌اند، مطالعه‌ای کامل و دقیق نخواهد بود. از طرفی می‌توان این گونه تفسیر نمود که نوع گسترش انواع هنرها و سبک‌هایشان تحت تأثیر مستقیم برخوردها و شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است و قبل از مطالعه صرف هنر و سبک آن می‌بایست به مطالعه این گونه شرایط پرداخت. کما این که یک هنرمند در گيرودار مشکلات و مناسبات اقتصادی و سیاسی و کشمکش‌های گروه‌ها و اقوام مختلف آثار هنری متفاوت عرضه می‌دارد که هر یک با دیگری تفاوتی فاحش دارد و این همان تأثیر جامعه‌ای است که در اطراف هنر و هنرمند وجود دارد.

در مورد نوع روابط سیاسی حاکم بر زمان‌های مختلف جهان ایرانی هم می‌بایست به مطالعه تاریخ ایران پرداخت و آمد و رفت اقوام مختلف، نوع سلطه آنها و فرهنگ بیگانه‌شان، تأثیرگذاری، زد و خوردها و جنگ‌های ایجاد شده از طرف آنها و پیامدهایشان را مورد بررسی قرار داد و انعکاسات این گونه جریان‌ها را بر زندگی هنرمند و بالطبع آثار هنری به دست آمده از این گونه شرایط را مورد مطالعه قرار داد.

ایران کشوری است که بدون در نظر گرفتن مرزهای جغرافیایی کنونی بخش‌هایی از ماوراءالنهر، افغانستان و بخش‌هایی از هندوستان را تحت پوشش داشته است و فرهنگ و آداب و رسوم ایرانی در همه این مناطق

BRASSES, BRONZE AND SILVER OF THE ISLAMIC LANDS

برنز و نقره در سرزمین‌های اسلامی

part one and part two
by Geza fehervari and
Nahla Nassar
ISBN: 0-19-727609-1

در این مجموعه به چندین قطعه فلزی با ارزش، از فلزکاری دوره اسلامی نیز پرداخته شده است، از جمله یک ظرف نقره‌ای مربوط به اوایل دوره اسلامی، یک کاسه نقره‌ای چکش کاری شده مربوط به قرن دوازدهم و بشقاب نقره‌ای منحصر به فردی به نام شهریاربن قارن (Shahriyar ibn Qarin) حاکم مازندران (AD 1116-174)، یک گلدان نقره‌ای عثمانی، همچنین کوزه نقره‌ای مربوط به قرن پانزدهم، ظرف نقره‌ای عثمانی مربوط به قرن شانزدهم و آب گردان یا ملاقه با تاریخ (8-1577 AD, 985 AH) دیده می‌شود.

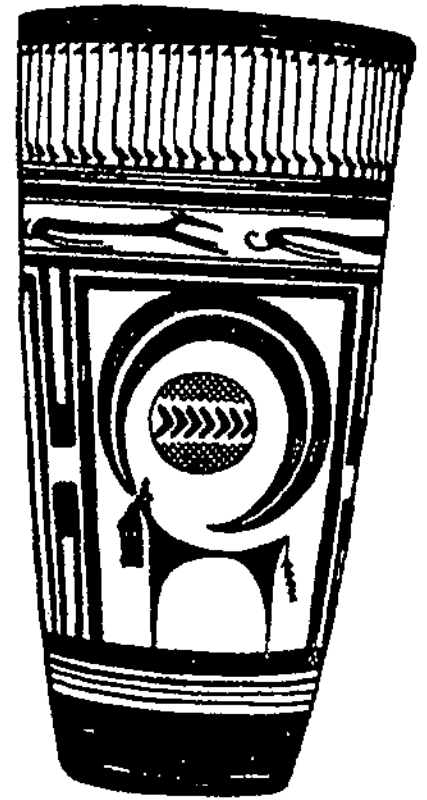
در میان اشیاء مربوط به قرن سیزدهم یک جعبه جواهرات نقره‌نشان و پایه شمعدانی که احتمالاً در کارگاه (Ahmad al-Phaki al-Naggash al-Mawsihi) ساخته شده و یک جفت دستگیره در به شکل دو اژدهای در هم پیچیده نیز دیده می‌شود.

پروفسور گزافه‌رواری متخصص در هنر باستان‌شناسی و در مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی لندن فعالیت دارد و دارای تالیفاتی چند در زمینه هنر و باستان‌شناسی دوره اسلامی است.

این مجموعه در دو جلد تهیه شده است و با تصاویر رنگی متعدد، طرح و با جلد گالینگور با قیمت ۱۸۵ دلار منتشر شده است.

مجموعه حاضر در ارتباط با فلزکاری در سرزمین‌های اسلامی است و حدود ۱۰۰۰ عنوان را در محدوده‌ای حداقل سیسیل تا هندوستان و یک فاصله زمانی از دوره ساسانیان تا قرن نوزدهم در برمی‌گیرد و به طبقه‌بندی آنها می‌پردازد.

اهمیت این مجموعه به ویژه در فاصله قرون یازدهم تا سیزدهم دیده می‌شود. از جمله بررسی و دنبال کردن خط سیر تحولات استلیزه، همچنین گروهی از قطعات به اشکال متنوعی از حیوانات و به ویژه پرندگان ساخته شده‌اند و تعدادی از این عناوین به لحاظ اهمیت تاریخی به نام هنرمندان و حامیان آنها نامگذاری شده‌اند. از جمله موارد دیگر، جوهردانی است که در دوره تیموریان (607 AH, 1210 AD) جهت حاجی محمدبن حسن بن ابوسعید (Hajii Muhammad bin Hassan'bin abu sa'id) و یا دو سینی که برای امیرخراسان به نام اختیاردین محمدبن علی خارپوست (Ikhtiyar al-Din Muhammad bin'Ali Kharpust) ساخته شده و از اهمیت تاریخی برخوردار است - خارپوست از نسل شاهان گور (Ghur) و حاکم پیشاور که در ۱۲۲۰ میلادی کشته شد - در میان این اشیاء می‌توان به دو قلمدان نقره‌ای و مسی نیز اشاره کرد که توسط استاد چیره‌دست (Shadhi al-Naggash) ساخته شده است.

همان‌طور که مشهود است اکثر مقالات به وسیله محققین غربی و از دیدگاه یک پژوهشگر غربی مورد بررسی قرار گرفته است و به همین دلیل کمتر توانسته است با هدف گردآورنده کتاب همخوانی داشته باشد. چه این گونه محققین از دید ظاهری خود و بنا بر شواهد و ظواهر آثار اظهار عقیده نموده و به علت قرار نداشتن در فرهنگ و آداب و رسوم ایرانی نتوانسته‌اند بین آثار ایرانی و فرهنگ ایرانی (جامعه ایرانی) ارتباط برقرار نمایند و این نکته هشدار است به پژوهشگران ایرانی که آثار ایرانی می‌بایستی توسط خود آنها که در شرایط و فرهنگ ایرانی پرورش یافته‌اند تجزیه و تحلیل شود.

آثار موجود در موزه‌ها و آثار و ابنیه باستانی که به شمار فراوانی موجود می‌باشند منبعی برای تحقیق و پژوهش است و از طریق بررسی و مطالعه این مقالات که اکثراً به بررسی آثار موزه‌ای یا ابنیه‌های تاریخی پرداخته‌اند پیام‌آور این نکته است که پژوهشگران ما غافل از ذخائر علمی خود نباشند.

در پایان می‌توان گفت عنوان «هنر و جامعه در جهان ایرانی» یا به عبارتی بررسی جامعه‌شناسانه هنر، جدید و قابل توجه است که ارتباط سازنده، نوع هنر، نوع تزیینات، نوع گسترش و کاربرد آن را با جامعه آن روز ایران مورد بررسی قرار می‌دهد. شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، مذهبی و فرهنگی بدون شک در بسط و توسعه و گسترش هنر تأثیر بسزایی داشته است و اگرچه تمامی مقالات کتاب این بعد را مدنظر قرار نداده‌اند ولی امیدواریم در آینده شاهد مجلدهای پربارتری از این گردآورنده محترم باشیم و به دنبال این کتاب شاهد مقالات متعدد دیگری از محققین ایرانی در جهت بررسی هنر و جامعه ایرانی باشیم.